

هیات هشت نفره

به دنبال رخداد روز نهم اسفندماه ۱۳۳۱ و به ویژه ، حمله‌ی اوباش و فواحش به سرکردگی شعبان بی‌مخ و پری آزادات‌قزی با جیب و چاقو و چماق به خانه‌ی دکتر محمد مصدق (نخست‌وزیری) به قصد قتل نخست وزیر برگزیده‌ی مردم و مجلس شورای ملی ، دکتر مصدق با پیژامه و دمپایی از راه پشت بام خانه به ستاد ارتش و سپس به نشست مجلس شورای ملی رفت و به مجلس اخطار کرد که اگر ظرف ۴۸ ساعت به جای من نخست وزیر دیگری را تعیین نکند، طی پیامی به همان ملتی که مرا نخست وزیر کرده است ، جریان را خواهم گفت .

تظاهرات گسترده‌ی فردای آن روز مردم در برابر مجلس شورای ملی علیه مخالفان دکتر مصدق و نیز اظهار تأسف حضرت آیت الله بروجردی در روز دوازدهم اسفندماه (با وجودی که ایشان از وارد شدن به مسایل سیاسی به سختی پرهیز می کردند) توطئه‌ی مخالفان نهضت ملی را ناکام گذارد . در اعلامیه حضرت آیت‌الله بروجردی آمده بود :

«... با اظهار تأسف از واقعه‌ی اخیر، چون اطمینان دارم که اعلی‌حضرت همایونی و جناب آقای نخست وزیر کمال علاقه را به استقلال و عظمت کشور ایران دارند ، امید و انتظار دارم که کمافی السابق وحدت نظر و اتفاق و اتحاد را حفظ نمود که عناصر منحرف و اخلاک‌فرستی به دست نیاورند تا موجبات اغتشاش و بی نظمی در کشور فراهم گردد ... »

از سوی دیگر ، جو بسیار ناآرامی که در سراسر کشور به وجود آمده بود، دست به دست همه داده و باعث گردید تا مخالفان نهضت ملی در مجلس شورای ملی ، شرایط را به زیان خود ارزیابی کردند و با شتاب ، عقب نشینی نمودند . به دنبال این عقب‌نشینی ، مجلس شورای ملی تصمیم گرفت برای حل اختلاف نظر میان نخست‌وزیر و شاه ، بر سر حقوق و اختیارات شاه و دولت ، هیأتی را مأمور مذاکره با شاه و دکتر مصدق نماید . برای این کار یک هیات هشت نفره از همه‌ی گروه های مختلف مجلس با عضویت نمایندگان زیر تشکیل شد:

بهرام مجدزاده، دکتر کریم سنجابی و دکتر عبدالله معظمی ، حاج آقا رضا رفیع (قائم‌مقام‌الملک) ، جواد گنج‌های ، دکتر مظفر بقایی ، سیدابوالحسن حایری‌زاده و حسین مکی .

هیات هشت نفره پس از گفت‌وگوهای گسترده با شاه و نخست‌وزیر در راستای بهبود روابط این دو نهاد ، حدود حقوق شاه و دولت را با استناد به اصول قانون اساسی و متمم آن ، روشن کرد که به « گزارش هیات هشت نفری » معروف گردید .

هیات هشت نفره ، با توجه به حیاتی بودن تصویب این گزارش برای برطرف کردن هرچه سریع‌تر مشکلات کشور ، آن را به قید سه فوریت به شرح زیر تقدیم مجلس شورای ملی کرد :

ساحت مقدس مجلس شورای ملی :

چون حسب تصمیم آقایان نمایندگان محترم در جلسه‌ی خصوصی روز پنجشنبه چهاردهم اسفند ۱۳۳۱ مقرر گردید امضاکنندگان زیردر باره‌ی شایعه‌ی اختلاف حاصله بین دربار و رییس دولت که به واسطه‌ی پیش آمد اخیر در افواه منتشر و موجب پاره‌ای تشنجات و نگرانی گردید مطالعات و اقدامات لازم نموده و نتیجه را به عرض مجلس شورای ملی برسانیم، لذا هیات منتخب بدوا با جناب آقای دکتر مصدق نخست وزیر ملاقات و با استحضار از مطالب ایشان به حضور اعلیحضرت همایونی شرفیاب و فرمایشات ملوکانه را اصفا نمود . اینک خلاصه‌ی مذاکرات و نتیجه را به شرح زیر به عرض مقدس مجلس شورای ملی می‌رساند :

خوشبختانه بین اعلیحضرت همایونی و رییس دولت کوچک‌ترین اختلافی که ناشی از نظریات شخصی و خصوصی باشد موجود نیست. به علاوه اعلی‌حضرت همایونی فرمودند که « همواره علاقه‌ی کامل خود را به رعایت اصول قانون اساسی تصریح و زحمات جناب آقای دکتر مصدق را در پیش‌رفت نهضت ملی ایران تقدیر نموده ام » و همچنین علاقه و احترام کامل آقای نخست وزیر نسبت به مقام شامخ سلطنت و شخص اعلی‌حضرت همایون شاهنشاهی مسلم و ابداً محل تردید نیست .

تنها جهتی را که می‌توان منشأ اختلاف نظر تشخیص داد، اختلاف در تفسیر و تعبیر مقررات قانون اساسی در مورد اعمال حقوق سلطنت و اختیارات قانونی هیأت دولت مخصوصاً راجع به قوای انتظامی کشور است که با توجه به مجموع اصول قانون اساسی و متمم آن نظریه‌ی خود را به شرح زیر به عرض می‌رسانیم :

نظر به اینکه موافق با اصل ۳۵ متمم قانون اساسی سلطنت ودیعه‌ای است که به موهبت الهی از طرف ملت به شخص شاه مفوض شده و طبق اصل ۳۴ متمم، شخص پادشاه از هرگونه مسئولیتی مبرا است و از طرفی طبق همین اصل و اصل ۴۵ متمم اداره‌ی امور مملکتی به عهده وزرا و هیات دولت می‌باشد، بدیهی است که اداره و مسئولیت امور مملکتی اعم از کشوری و لشکری از شئون مقام شامخ سلطنت نبوده و حقوق هیأت دولت و وزیران است که در اداره‌ی امور وزارتخانه های مربوطه به نام اعلی‌حضرت همایونی سعی و کوشش در اجرای مقررات قانونیه نموده منفرداً و مشترکاً از عهده‌ی مسئولیت در مقابل مجلس شورای ملی برآیند .

بنابراین برای اینکه این موضوع برای همیشه واضح و روشن باشد، استدعای تایید این گزارش را از ساحت مقدس مجلس شورای ملی داریم .

حسین مکی، جواد گنج‌های ، سیدابوالحسن حایری‌زاده ، مجدزاده ، دکتر عبدالله معظمی ، دکتر مظفر بقایی ، رضا رفیع ، دکتر کریم سنجابی .

از راست به چپ : بهرام مجد زاده ، دکتر مظفر بقایی ، جواد گنجهای ، عبدالله معظمی ، رضا رفیع ، حسین مکی
دکتر کریم سنجابی و ابوالحسن حایری زاده در دیدار با محمدرضا شاه پهلوی